

ରାଘବଙ୍କ ଲଙ୍କା ଯାତ୍ରାମୁକୁଳ

● ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ
(ସପ୍ତଦଶ-ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ)

କବି ପରିଚୟ :

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବଳିଷ୍ଠ କବିତ୍ବ ପାଇଁ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ କବିସମ୍ରାଟ ଭାବେ ପରିଚିତ । ସେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭଞ୍ଜନଗରର ଅନତିଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଘୁମୁସର ରାଜବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ରାମ ତାରକ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରି କବିତ୍ବ ଶକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । କୋଟିହୁଣ୍ଡାଞ୍ଜ ସୁନ୍ଦରୀ, ଲାବଣ୍ୟବତୀ, ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ, ରସିକ ହାରାବଳୀ, ପ୍ରେମ ସୁଧାନିଧି, ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ, କଳା କଉତୁକ, ଛାନ୍ଦଭୂଷଣ ଆଦି କାବ୍ୟ, ରସପଞ୍ଚକ ଭଳି ଗୀତାତ୍ମକ ଆଲଂକାରିକ କୃତି ଓ ଗୀତାଭିଧାନ ନାମକ ପଦ୍ୟାତ୍ମକ ଶବ୍ଦକୋଷ ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଲଙ୍କାରମୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଏବଂ କବିଶୃଙ୍ଖାର କାଳଜୟୀ କୃତି । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଚଉପଦୀ ଓ ଚଉତିଶା ଓଡ଼ିଆ ଗୀତି-କବିତା ଧାରାରେ ଅପରୂପ ସୃଷ୍ଟି ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଛି ।

‘ରାଘବଙ୍କ ଲଙ୍କା ଯାତ୍ରାମୁକୁଳ’ କବିତାର ପାଠ୍ୟ କବିଙ୍କ ‘ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ’ କାବ୍ୟର ଚାଳିଶ ଛାନ୍ଦରୁ ଆନୀତ । ରାମ-କାବ୍ୟ ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ବାଉନଛାନ୍ଦ ବିଶିଷ୍ଟ ରଚନା । ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ ‘ବ’ ଆଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ନିୟମରେ ରଚିତ । ଲଙ୍କାର ରାବଣ ଦ୍ବାରା ଅପହୃତା ସୀତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମୁଦ୍ରରେ ସେତୁ ବାନ୍ଧିବା ବେଳର କଥା ଏହି କବିତାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଅଲଙ୍କାରପ୍ରିୟତା, ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଜନ କୌଶଳ ଓ ସମାଜପ୍ରତି ନୀତିନିଷ୍ଠ ବାଉଁଶ-ଏହି କବିତାର ଲକ୍ଷ୍ୟଶାୟୀ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

(ରାଗ-ଆଶାବରୀ)

ବଳିଳା ରାଘବ ଆଶା ସୀତା ପ୍ରାପତିରେ

ବିଚାରିଲେ ସିନ୍ଧୁ ପୋତି ଯିବା ପର୍ବତରେ ଯେ । ୧ ।

ବୁଝିଗଲା ପକାଇଲେ କପି ଯେତେ ଗିରି

ବୁଦ୍‌ବୁଦ ନ ଦିଶେ ଜଳ ଫି ଫି କୃତ କରି ଯେ । ୨ ।

ବିସ୍ମୟ ନିଃଶ୍ୱାସ ତେଜି ବରୁଣ ପ୍ରସନ୍ନେ
 ବିନାଶନରେ ଶୟନ ସେ ଦର୍ଭଶୟନେ ଯେ । ୩ ।
 ବୁଧେ ଶୁଣ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଦଶଶିର
 ବରଗିଲା ସେ ଶୁକ ସାରଣ କରି ଚାର ଯେ । ୪ ।
 ବିଭୀଷଣେ କହ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା ପିତା ସରି
 ବୁଝି ନ ବୁଝି କୋପି ତା ବାଣୀ ପିତା କରି ଯେ । ୫ ।
 ବିଭୂତିକି ଭୁଞ୍ଜୁଥିଲୁ ବିଭୂତିଭୁଷଣେ
 ବଡ଼କୁଳେ ଜନନୀ ଶରଣ କି କାରଣେ ଯେ ? ୬ ।
 ବୋଲ ଅଙ୍ଗଦକୁ ପିତା ଶତ୍ରୁ ଭକ୍ତି ପୁଣ୍ୟ
 ବାଦ ରଚାଇ ପିତୃବ୍ୟ ବାହୁଡ଼ାଅ ସୈନ୍ୟ ଯେ । ୭ ।
 ବିହାୟସେ ବିହରି ସାଗର ଜିଣି ଯାଇ
 ବର୍ତ୍ତକ ସ୍ୱରୂପ ଧୃତ କେଁ କେଁ ଚିହ୍ନେ କହି ଯେ । ୮ ।
 ବିଖ୍ୟାତ କରୁ ବିଂଶତିକର କହିବାର
 ବୋଧ ଉଭୟ ଭୟରେ ପଳାଇ ସତ୍ତ୍ୱର ଯେ । ୯ ।
 ବାହୁଡ଼ି ରାବଣେ କହି ଶୁଣ ଦେବ ରିପୁ
 ବୋଇଲା ଅନୁଜ ଯିବି ସୀତାଙ୍କୁ ସମର୍ପୁ ଯେ । ୧୦ ।
 ବଞ୍ଚିଲୁଁ ଅଙ୍ଗଦେ ଅଙ୍ଗ ଦେବାରୁ କି ଧର୍ମେ
 ବକ୍ରାଘାତ ସମ ତଳ ପ୍ରହାରିଲା ବ୍ୟୋମେ ଯେ । ୧୧ ।
 ବାଜିଥିଲେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା ପାତାଳେ ଭଜିଥିବ
 ବିନ୍ଧ୍ୟ ଭାନୁ ତୋଷି ହେଲେ ବଞ୍ଚାଇ ଦଇବ ଯେ । ୧୨ ।
 ବଳ କେତେ ବୋଲୁଁ ବୋଲେ ଯେତେ ଶଙ୍ଖ ସେହି
 ବାରି ରାଶିରେ ଜନିତ ତେତେ ଶଙ୍ଖ ନାହିଁ ଯେ । ୧୩ ।
 ବିତରଣେ ସାଗର କି ପାଞ୍ଚ ପଚାରିଲା
 ବିହେ ରାମ କୁଶଶଯ୍ୟା ପ୍ରଭୁଧର ଦେଲା ଯେ । ୧୪ ।
 ବିରସକୁ ମନ୍ଦ କରି ମନ୍ଦହାସ ଜନ୍ମେ ।
 ବୋଲେ କି କରିବ ଏଡ଼େ ହୀନ ପରାକ୍ରମେ ଯେ । ୧୫ ।

ସୂଚନା :

ରାଘବ	- ରାମଚନ୍ଦ୍ର	ବିହରି	- ଭ୍ରମଣ କରି
ବୁଦ୍‌ବୁଦ	- ପାଣିଫୋଟକା	ବର୍ତ୍ତକ	- ଟେଣ୍ଡେଇ/ଟିଟିଭ ପକ୍ଷୀ, ବତକ
ଫି ଫି କୃତ	- ଫିଫିକାର ଶବ୍ଦ	କେଁ କେଁ ଟିହୋ	- ଟେଣ୍ଡେଇ ଅଥବା ବତକର ଧ୍ବନି
ବରୁଣ	- ଜଳାଧିପତି	ଧୃତ	- ଧାରଣ କରି
ବିସ୍ମୟ	- ବିସ୍ମୟରେ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ	ସଦୃଶ	- ଶୀଘ୍ର
ବିନାଶନରେ	- ବିନା ଅଶନରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନାହାରରେ	ବିଂଶତିକର	- ୨୦ ହାତ ଯାହାର (ରାବଣ)
ଦର୍ଭ	- କୁଶ	ତଳ	- କରତାଳ ଏଠାରେ ଚାପୁଡ଼ା
ବୁଧେ	- ପଣ୍ଡିତମାନେ	ବିନ୍ଧ୍ୟ	- ପର୍ବତର ନାମ
ବରଗିଲା	- ପଠାଇଲା	ଜନିତ	- ଜନ୍ମିତ
ଶୁକ, ସାରଣ	- ରାବଣର ଦୁଇ ମନ୍ତ୍ରୀ	ଶଙ୍ଖ	- ସଂଖ୍ୟା ବିଶେଷ, ଲକ୍ଷକୋଟି ସଂଖ୍ୟକ
ଚାର	- ଦୂତ	ଶଙ୍ଖ	- ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ
ବିଭୂତିଭୂଷଣ	- ଭସ୍ମ ଭୂଷଣ, ଏଠାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଥିତ ।	ବିତରଣେ	- ପାରହେବା ପାଇଁ
ବାଦ ରଚାଇ	- କଳହ ସୃଷ୍ଟି କରି	ପାଞ୍ଚ	- ଉପାୟ
ଅଙ୍ଗଦ	- କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ରାଜା ବାଳୀଙ୍କ ପୁତ୍ର	ବିହେ	- ବିଧାନ କରେ
ପିତୃବ୍ୟ	- ବାପାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ	ମନ୍ଦ	- ଅଳ୍ପ
ବିହାୟସେ	- ଆକାଶରେ	ମନ୍ଦହାସ	- ଅଳ୍ପହସ
		ବୁଧେ	- ପଣ୍ଡିତମାନେ
		କୁଶ	- ଏକ ପ୍ରକାର ତୃଣବିଶେଷ

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

- ପ୍ରତ୍ୟେକର ତିନୋଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଲେଖ ।
ସିନ୍ଧୁ, ପର୍ବତ, ଆକାଶ
- ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଗଦ୍ୟରୂପ ଲେଖ ।
ପ୍ରାପତି, ଜନମି, ଦଇବ

୩. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।
ଆଶା, ନିଃଶ୍ୱାସ, ପ୍ରସନ୍ନ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଜନ୍ମ, ପୁଣ୍ୟ, ବିରସ
୪. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସାର୍ଥକ ବାକ୍ୟ ରଚନା କର ।
ପିତୃବ୍ୟ, ବ୍ୟୋମ, ପ୍ରସନ୍ନ, ଅନୁଜ, ସତ୍ତ୍ୱର
୫. ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ କର ।
ବକ୍ରାଘାତ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର, ନିଃଶ୍ୱାସ
୬. ବ୍ୟାସବାକ୍ୟସହ ସମାସର ନାମ ଲେଖ ।
ବିଭୂତିଭୂଷଣ, ବିଂଶତିକର, ଦେବରିପୁ, ହୀନପରାକ୍ରମ
୭. କେଁ କେଁ ଭଳି ଆଉ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଧ୍ୱନିମାନଙ୍କ ଯୁଗ୍ମଗଢ଼ ଲେଖ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୮. ସିନ୍ଧୁକୁ ପୋତିବା ପାଇଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କାହିଁକି ସ୍ଥିର କଲେ ?
୯. କବିତାରେ ରାଘବ ଶବ୍ଦଟି କାହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ?
୧୦. ବରୁଣଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କ'ଣ କଲେ ?
୧୧. ରାବଣ ଶୁକ, ସାରଣଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଭୀଷଣଙ୍କ ପାଖକୁ କି ବାର୍ତ୍ତା ପଠାଇଲେ ?
୧୨. ଅଙ୍ଗଦ ନିକଟକୁ ରାବଣ କି ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେରଣ କଲେ ?
୧୩. ରାବଣର ବାର୍ତ୍ତା ନେଇ ଅଙ୍ଗଦ ନିକଟକୁ କିଏ ଆସିଥିଲେ ?
୧୪. ରାବଣର ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଅଙ୍ଗଦ କି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କଲେ ?
୧୫. ମନ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱୟ ରାବଣ ନିକଟରେ କି ଉକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ ?
୧୬. ଅଙ୍ଗଦଙ୍କ ଶକ୍ତ ଚାପୁଡ଼ା ପ୍ରହାରରେ ମନ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱୟଙ୍କର କି ଅବସ୍ଥା ହୋଇଥାନ୍ତା ।
୧୭. ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା କେତେ ବୋଲି ମନ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱୟ କଳନା କଲେ ?
୧୮. ସମୁଦ୍ର ତରିବା ନିମନ୍ତେ ରାଘବ କ'ଣ ପାଞ୍ଚୁଥିଲେ ?

ସପ୍ତସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ :

୧୯. ବିସ୍ମୟ ନିଃଶ୍ୱାସ ତେଜି ବରୁଣ ପ୍ରସନ୍ନେ

ବିନାଶନରେ ଶୟନ ସେ ଦର୍ଶନେନେ ଯେ ।

୨୦. ବିଭୂତିକି ଭୁଞ୍ଜୁଥିଲୁ ବିଭୂତିଭୂଷଣେ

ବଡ଼କୁଳେ ଜନମି ଶରଣ କି କାରଣେ ଯେ ?

୨୧. ବାଜିଥିଲେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା ପାତାଳେ ଭଜିଥିବ

ବିନ୍ଧ୍ୟ ଭାନୁ ତୋଷି ହେଲେ ବଞ୍ଚାଇ ଦଇବ ଯେ ।

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୨୨. ଲଙ୍କା ଯାତ୍ରା ନିମନ୍ତେ ରାଜବଙ୍କ ପ୍ରୟାସ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୨୩. ପଠିତ କବିତାରୁ ରାବଣର କୃତନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

୨୪. ପଠିତ କବିତା ଭିତ୍ତିରେ ସମାଜ ପ୍ରତିଥିବା ବାର୍ତ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଲେଖି ସାମ୍ବିଧାନିକ ନିକଟକୁ ପତ୍ର ଲେଖ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

୨୫. ସେତୁବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ତୁମ ଶ୍ରେଣୀଗୃହ କାନ୍ଥରେ ସଂଲଗ୍ନ କର ।

୨୬. ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ପୁସ୍ତକରୁ ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖି ରଖି ଆବୃତ୍ତି କର ।

